

دورنمای انرژی آسیا: ابعاد جهانی و امکانات منطقه‌ای

مهندس سیدکاظم وزیري هامانه، وزیر محترم نفت جمهوری اسلامی ایران در دومین میزگرد انرژی و وزیر آسیایی، ریاض - عربستان سعودی در ۲ مه ۲۰۰۷ (۱۲-۱۱ اردیبهشت ۱۳۸۶) سخنرانی نمودند که متن کامل سخنرانی ایشان برای خوانندگان ماهنامه در زیر آمده است:

حفظ کرد و در عین حال افزایش عرضه انرژی را از این منطقه را انتظار داشت؟ آیا تشدید نامنی و تشنج در منطقه‌ای که قلب انرژی جهان شناخته شده، می‌تواند موجبات تحقق امنیت عرضه انرژی را فراهم سازد؟ صنعت نفت و گاز، صنعتی است که در شرایط صلح و امنیت رشد می‌کند و در واقع این صنعت، صنعت صلح است و توصیه می‌شود که این موضوع در کلیه اسناد مجمع بین‌المللی مورد تأکید واقع شود.

جمهوری اسلامی ایران در کنار دیگر کشورهای عضو اوپک، علی‌رغم تمام موانع و مشکلات تحمیلی ثابت کرده‌اند که به دور از مسائل و تنشهای سیاسی، نسبت به ایفای نقش خود در تأمین نیازهای جهانی نفت متعهد هستند و در برنامه‌ریزی میزان تولید و صادرات خود، توسعه پایدار اقتصاد جهانی را مدنظر داشته و بیش از هر چیز در پی ایجاد ثبات در بازار جهانی نفت است.

افزایش شدید هزینه‌های تولید و بالا رفتن سرسام‌آور هزینه‌های اکتشاف، استخراج و تولید نفت و گاز در سال‌های اخیر و افت مستمر ارزش دلار در مقابل دیگر ارزهای معتبر جهان و چرخش اخیر در سیاست‌های انرژی مصرف‌کنندگان، شرایطی را به وجود آورده که امکان تداوم سرمایه‌گذاری ضروری در این صنعت برای پاسخگویی به تقاضای روبه افزایش آینده، را برای کشورهای صاحب منابع انرژی سخت‌تر و سخت‌تر کرده است و اکثر این کشورها باید به نیازهای روبه گسترش داخلی برای توسعه و پیشرفت پاسخگو باشند. در اینجا از کشورهای توسعه یافته می‌خواهم که از طریق انتقال فن‌آوری‌های افزایش دهنده کارایی انرژی به کشورهای تولیدکننده، نقش خود را در تأمین امنیت عرضه ایفا کنند.

۲ - امنیت تقاضا:

امنیت تقاضا به عنوان بُعد دیگر امنیت انرژی، کمتر مورد توجه واقع شده است. همانطور که کشورهای مصرف‌کننده، نگران دسترسی مداوم و مطمئن به منابع نفت و گاز هستند، کشورهای تولید و صادرکننده هم نگران امنیت تقاضا به مفهوم دسترسی به بازارهای مصرف واقعی و پایدار برای تولیدات حاصل از سرمایه‌گذاری‌های خود

ابتدا، ما بایم مراتب قدردانی عمیق خود را از برگزارکنندگان دومین میزگرد انرژی و وزیر آسیایی در خصوص همکاری در زمینه اقتصاد نفت و گاز، به ویژه جناب آقای علی‌النعیمی، جناب آقای آکیرا آماری و جناب آقای آرنه والتر، ابراز نمایم. چشم‌انداز رشد اقتصادی بلندمدت جهان، بیانگر رشد مصرف انرژی، به ویژه نفت و گاز است. بخش عمده این افزایش تقاضا، می‌بایست توسط کشورهای دارای توان بالقوه افزایش ظرفیت تولید این حامل‌های انرژی در حوزه خلیج فارس به شکلی متوازن تأمین گردد.

زمینه‌های همکاری در حوزه انرژی و در کلیه ابعاد آن به طور گسترده‌ای در سطح این قاره وجود دارد و مجموعه کشورهای حاضر در این قاره بزرگ می‌توانند، با بهره‌گیری از توانایی‌های خود، بخش عمده‌ای از خلاءهای موجود در این عرصه را پر کنند.

تجربیات گذشته نشان می‌دهد که بسیاری از اقدامات برخی از قدرت‌های جهانی که در پوشش ترتیباتی برای تأمین امنیت انرژی صورت می‌گیرد، در واقع تلاش برای تفوق یافتن بر رقبای عمده تجاری و اقتصادی خود، به ویژه قدرت‌های نوظهور آسیایی است که از طریق تحت کنترل درآوردن سیاست‌ها، مبادی و شاهراه‌های انرژی تحقق می‌یابد. کشورهای آسیایی تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی می‌باید پیرامون عوامل و ابعاد، مقولات، امنیت عرضه، امنیت تقاضا، امنیت دسترسی به منابع سرمایه‌گذاری، امنیت دسترسی به تکنولوژی‌ها و امنیت دسترسی به بازارها و جریان آزاد اطلاعات، با یکدیگر به گفتگو و تبادل نظر بنشینند. به نظر اینجانب، برگزاری این نشست، تلاش مثبتی در این زمینه می‌باشد.

۱ - امنیت عرضه

در سیاست‌ها و تدابیری که در حال حاضر در راستای تأمین امنیت عرضه در جریان است، تعارضات اساسی کاملاً مشهود است. چگونه می‌توان با دخالت‌های خارج از منطقه، منطقه نفت و گاز خلیج خلیج فارس را به صورت بحران‌زده و متشنج

هستند

انرژی خود قرار داده‌اند. چگونه است که همین حق را برای دیگران قابل نمی‌شوند؟ در حال حاضر بیش از ۹۸٪ انرژی اولیه مورد مصرف در جمهوری اسلامی ایران از منابع نفت و گاز تأمین می‌شود که سهم گاز در آن ۶۰٪ است. ما نیز متنوع‌سازی در استفاده از منابع تجدیدپذیر را حق خود می‌دانیم و مصمم به تحقق آن هستیم. بنابراین دسترسی به انرژی هسته‌ای از این منظر برای کشور دارای جمعیت جوان و در حال توسعه‌ای چون ایران در چارچوب NPT و تدابیر حفاظتی آن اجتناب‌ناپذیر است که باید مورد حمایت جامعه جهانی قرار گیرد که خود کمک به تأمین امنیت عرضه در بخش سوخت‌های فسیلی خواهد بود.

۵ - امنیت دسترسی به اطلاعات

مدیریت بازار بزرگ انرژی در دنیا، بدون اطلاعات درست و دقیق امکان‌پذیر نمی‌باشد.

چنانچه زیربنای اطلاعاتی برای تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های انرژی کشورها اطلاعاتی قابل اعتماد، شفاف و مناسب باشد، آنگاه تولیدکنندگان انرژی (بویژه نفت و گاز) خواهند توانست با پیش‌بینی درست نیازهای آینده بازار برنامه‌ریزی نمایند. باید جودی (JODI) را به گونه‌ای تقویت کنیم که در برگیرنده اطلاعات مربوط به حامل‌های تجدیدپذیر و تجدیدناپذیر انرژی باشد.

آقای رئیس، عالیجنابان، خانم‌ها و آقایان:

مجدداً تأکید می‌نمایم دستیابی به امنیت انرژی نیازمند توجه همزمان به همه ابعاد آن و نیز تداوم همکاری و گفتگو میان مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان است تا بستر مناسب برای همسویی منافع تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان فراهم شود.

در سال‌های اخیر، جمهوری اسلامی ایران علاوه بر سهم قابل توجهی که به عنوان یک عضو عمده اوپک در تأمین ثبات بازارهای بین‌المللی نفت داشته و بطور مؤثر و پیگیر همچون شکل‌گیری اوپک در تأسیس و شکل‌گیری مجمع کشورهای صادرکننده گاز که در تأمین امنیت و ثبات بازار جهانی گاز تأثیر سازنده‌ای خواهد داشت، نقش آفریده، برنامه‌های توسعه‌ای را نیز در بخش نفت و گاز به اجرا درآورده و ضمن جبران افت طبیعی تولید بر ظرفیت تولید نفت خود افزوده و در بخش گاز تولید آن را چند برابر کرده است. همین جا به چند مورد از طرح‌های توسعه‌ای ایران اشاره می‌کنم.

در بخش بالادستی نفت، ظرفیت تولید ایران از چهار میلیون و سیصد هزار بشکه در روز کنونی به پنج میلیون و سیصد و شانزده هزار بشکه در روز تا سال ۲۰۱۵ افزایش می‌یابد.

در همین مدت ظرفیت تولید گاز طبیعی از ۵۶۰ میلیون مترمکعب در روز کنونی به یک میلیون و پانصد و ده هزار متر مکعب در روز افزایش خواهد یافت. برآورد سرمایه‌گذاری لازم برای تحقق برنامه فوق بیش از ۹۳ میلیارد دلار می‌باشد که می‌بایستی از منابع داخلی و خارجی تأمین گردد.

در بخش پایین‌دستی نفت ظرفیت پالایشی داخل کشور ایران از یک میلیون و ششصد و بیست و پنج هزار بشکه در روز کنونی به دو میلیون و نهصد و چهل هزار بشکه در روز طی ۵ سال آینده افزایش خواهد یافت که برآورد سرمایه‌گذاری مورد نیاز در این بخش بیش از ۱۲ میلیارد دلار می‌باشد.

ایران همچنین مطالعات اجرایی ۵ پروژه پالایشی در ۵ کشور آسیایی با مجموع ظرفیت بیش از یک میلیون و یکصد هزار بشکه در روز را نهایی نموده و در صدد تحقق آن می‌باشد.

فرصت‌های فوق از زمینه‌های همکاری ایران با کشورهای آسیایی است که امیدوارم مورد استقبال و پشتیبانی قرار گیرد.

بنابراین می‌توان ادعا کرد که جمهوری اسلامی ایران رسالت خود را در جهت تأمین امنیت عرضه انرژی علیرغم بسیاری از کارشکنی‌ها و موانع ایجاد شده توسط برخی از قدرت‌ها انجام داده و همواره به دور از مناقشات سیاسی و منطقه‌ای در این راستا گام برداشته است. ایران در صدد است که به جایگاه شایسته خود در بازارهای نفت و گاز جهان دست یابد و در این زمینه چشم‌انداز روشنی نیز ترسیم شده و باتوجه به سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور عزم جدی برای دستیابی به آن به وجود آمده است.

کشورهای مصرف‌کننده با استفاده از سیاست‌های پولی و مالی، و اعمال مالیات سنگین بر فرآورده‌های نفتی و پرداخت یارانه به زغال‌سنگ و حامل‌های جایگزین نفت و گاز و علی‌رغم ابراز نگرانی در مورد گرم شدن و تغییرات آب و هوا، امنیت تقاضای انرژی را به مخاطره انداخته‌اند. اگر قرار است مکانیزم بازار بر جریان عرضه و تقاضای انرژی حاکم باشد، کشورهای صنعتی می‌بایست از دست‌کاری کردن مؤلفه‌های آن خودداری کنند و اگر قرار است بازار انرژی مدیریت شود باید با توافق جمعی تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان طراحی و اعمال شود. طی دو سال گذشته روشن شد که وجود ظرفیت‌های مازاد تولید اوپک تا چه حد برای کنترل بازار جهانی نفت و آرام بخشیدن به آن به نفع کشورهای مصرف‌کننده، از اهمیت برخوردار است. اما با توجه به سهم غالب هزینه‌های سرمایه‌گذاری در ترکیب هزینه‌های تولید هر بشکه نفت شاید از این به بعد نتوان از کشورهای عضو اوپک انتظار داشت که بخشی از سرمایه‌های خود را با هدف حفظ ظرفیت‌های مازاد تولید راکد نگه دارند. چنین نیازی باید در چارچوب یک تعامل دوسویه بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان حل و فصل شود.

۳ - امنیت دسترسی به منابع سرمایه‌گذاری:

از منظر تولیدکنندگان، امنیت جامع انرژی با امنیت سرمایه‌گذاری عجین است. در حقیقت تداوم جریان نفت و گاز به بازارهای جهانی مستلزم سرمایه‌گذاری سنگین در این بخش‌ها بوده و ناگفته پیداست که اقتصاد عمده کشورهای صادرکننده نفت و گاز به تنهایی توان تأمین همه سرمایه لازم در این بخش را ندارد و اگر مصرف‌کنندگان انرژی، برای سرمایه‌گذاری مشارکت لازم را ننمایند، امنیت عرضه ملاً تأمین نخواهد بود.

در جهان، منابع مالی کافی برای توسعه صنایع نفت و گاز چه در بخش بالادستی و چه در پایین‌دستی وجود دارد، اما نگرانی به موانعی مربوط می‌شود که در برابر جریان آزاد سرمایه‌گذاری‌ها آن هم با انگیزه‌های سیاسی ایجاد می‌گردد. بدیهی است که هرگونه مانع‌تراشی بر سر راه همکاری‌های بین‌المللی برای توسعه ظرفیت‌ها، در میان مدت و درازمدت امنیت عرضه انرژی را با مخاطره مواجه می‌سازد. اینگونه رفتارهای سیاسی در مذاکرات و تعاملات تجاری و محدود نمودن برخی از شرکت‌های بین‌المللی از حضور و کمک به جریان تأمین انرژی، ممکن است در کوتاه‌مدت آثار مورد نظر اعمال‌کنندگان چنین سیاست‌هایی را دربر داشته باشد، لیکن در بلندمدت موجب افزایش هزینه‌ها، و بهم خوردن توازن در صحنه رقابت در بازار انرژی خواهد شد.

از نظر تولیدکنندگان در راستای منافع ملی، در صورت عدم رفع موانع سرمایه‌گذاری - تکنولوژی و بازارها و مبهم ماندن وضعیت تقاضای جهانی برای نفت و گاز، هزینه‌های سنگین حفظ ظرفیت اضافی تولید مانع سرمایه‌گذاری‌های آتی آنها خواهد شد.

دولت‌های کشورهای تولیدکننده و مصرف‌کننده باید نهایت تلاش خود را مصروف سیاست‌زدایی از بخش انرژی کنند و با رعایت قوانین و مقررات بین‌المللی، به نیروها و عوامل بازار اجازه دهند که نقش طبیعی خود را در این زمینه ایفا نمایند.

۴ - امنیت دسترسی به فناوری:

بکارگیری فناوری‌های نوین موجب بهبود ضریب برداشت از مخازن می‌شود که افزایش ظرفیت تولیدکنندگان و از آن مهم‌تر، افزایش ذخایر قابل استحصال جهانی را در پی خواهد داشت.

اگر دارندگان تکنولوژی‌های نوین که عمدتاً از کشورهای مصرف‌کننده انرژی هستند مسئولیت خود را در زمینه انتقال تکنولوژی‌های لازم به کشورهای دارنده منابع نفت و گاز ایفا نکنند، با از دست رفتن این منابع و تولید غیرصبانیتی از آن، جهان، بخشی از منابع تجدیدناپذیر انرژی را برای همیشه از دست خواهد داد و این بدون شک به ضرر کل جامعه بشری بوده و بر امنیت عرضه بلندمدت انرژی تأثیر منفی خواهد گذاشت.

علاوه بر این، پاسخگویی به رشد فزاینده مصرف انرژی در جهان باتوجه به تعهد جهانی به حفظ و جلوگیری از تخریب محیط زیست، بدون استفاده از تکنولوژی‌های نوین در تولید و مصرف بهینه انواع حامل‌های انرژی ممکن و منطقی نخواهد بود.

در اینجا باید بدین نکته نیز اشاره نمود که کشورهای صنعتی سالهاست متنوع‌سازی منابع و فناوری‌های مورد استفاده در تأمین انرژی را در رأس سیاست‌های راهبردی